

Лук'яненко О. В. «Росіє, ти нам рідна мати ...»: виховання (псевдо?)національної самобутності українських освітян доби «відлиги» / Олександр Вікторович Лук'яненко // Актуальні проблеми педагогічної науки: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції «Актуальні проблеми педагогічної науки» (м Миколаїв, 09-11 листопада 2012 р.). – Миколаїв, 2012.- С.33-36.

**«РОСІЄ, ТИ НАМ РІДНА МАТИ ...»: ВИХОВАННЯ
(ПСЕВДО?)НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОБУТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ
ОСВІТЯН ДОБИ «ВІДЛИГИ»**

Лук'яненко Олександр Вікторович

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Виховання національної самобутності у Країні Рад упродовж вісімдесяти років мало неоднозначні потрактування. Реформаторів освіти від партійних органів кидало з одної крайності в іншу. Хвиля українізації змінювалася бурєю національного геноциду. Тотальне винищення наслідувала окрилена лібералізація ставлення до національної окремішності. Свою специфіку у вихованні національної ідентифікації українства мав і період «відлиги» (1953-1964 рр.), що слідував за смертю «вождя народів» Сталіна. Проте, миттєвих змін у розумінні місця українців у колі братніх народів Союзу РСР не відбулося. Український народ на першому етапові десталінізації все ще повнить своє світобачення комплексом меншовартості відносно свого сусіда:

«З Великим російським народом,

Із старшим братом на чолі,

У жовтні здобули свободу

Народи нашої землі...» [1].

Саме у цьому громадян УРСР на початку 1950-х переконували їхні поети та письменники. Немає нічого дивного, що колективи педінститутів республіки дихали чимось іншим. Тим паче, що на усвідомлення зверхності росіян працювала всезагальна підготовка до святкування 300-річчя Переяславської

ради. Так, Полтава мала окремий план «торжеств», розрахований на пів року з на кульмінацію у безперервній маніфестації колективів міста вулицями «духовної столиці» упродовж усього травня 1954 р [2, арк.26].

Підготовка до святкування 300-річчя возз'єднання, як справа загальнодержавного значення, була під особистим контролем директорів педінститутів [3, арк.65]. Це означало, що у колі освітян ця справа розгорталася просто стаханівськими темпами. Так, у Полтавському педінституті за п'ять місяців 1954 р. студенти та викладачі вишу прочитали 252 лекцій полтавцям та більше 380 тематичних лекцій мешканцям області [4, арк.2, 72]. Це був тиск на національну свідомість, силою від 1 до 6 лекцій що робочого дня. Варто зважувати, що усі теми та тексти виступів та статей з цього національно хиткого питання директори вишів були змушені попередньо узгоджувати з Міністерством освіти УРСР [5, арк.6]. Однак, відхилів у трактуванні 300-річчя як рятівної для України дати особливо і не могло трапитися. До свята більше ніж п'ятдесятитисячними накладами друкувалися книги Ф. Шевченка та Е. Дунаєвського про дружбу народів як інструмент сили та могутності радянської держави [6]. Звернення до них як до еталонів стало запорукою «правильного» потрактування освітянами місця української національної ідеї у руслі Переяславського ювілею.

Звичною практикою поширення потрібного проблеми була організація науково-теоретичної конференції у вищій школі. Їхню організацію довіряли перевіреним і ідеологічно витриманим викладачам. Так, у Полтавському педагогічному таким був відомий своєю боротьбою з українським націоналізмом філолог Петро Падалка [7, арк.2]. Флігелі національної самоідентифікації майбутніх освітян та їхніх наставників почасти перевірки тримали за ідеологічним вітром і працівники обкомів та міськкомів Компартії [8, арк.13; 9, арк. 1, 12, 132]. Не дивно, що з таким контролем Міністерства, адміністрації вишів та партійних працівників обласна преса відмічала ідеологічну стійкість доповідей студентів та викладачів на секціях подібних конференції [10]. На них не обходилося без шельмування

«буржуазного націоналізму». Так, на подібному заході у Глухівському педінституті з шести студентських доповідей три констатували вічну та нерушиму дружбу України з Росією, дві стверджували розквіт Української РСР тільки завдяки цьому союзу, одна – засуджувала ненависний націоналізм [11, арк.8]. Подібні заклики студентки Полтавського ДПІ Колесник обком партії навіть направив до ЦК КПУ як свідчення відданості полтавців ідеям єдності з Росією [12, арк.133-134]. Цілком зрозуміле переконання молоді у правильності боротьби з націоналізмом. Тим паче, що сіяти у головах майбутніх педагогів ідеї ницості цього почуття починали уже зі вступних диктантів до вишів. Так, у роботах абітурієнтів Глухівського педінституту 1954 р. молодь не лише граматично, але й ідеологічно правильно писала про неоціненну допомогу російського народу як запоруку розвитку України [13, арк.15].

Особливо ж у кампанії формування національних почуттів (чи то псевдопочуттів?) відзначалися філологи вишів. Формування української національної гордості у молодого покоління у їхній роботі заступило формування гордості возз'єднання двох народів. Для цього використовували звичне правило: людина починає беззастережно вірити у щось, коли сама здатна у цьому переконати ближнього. Тому працювали зі національною свідомістю молоді через наукову творчість студентів. Молодь пише відповідні тематичні курсові роботи, доповіді, наукові тези [14, арк.20]. І в переліку поточних засідань наукових клубів доповіді з пропаганди україно-російської дружби складали не менше 50% [15, арк.34зв]. У студентських же гуртках педінститутів проводилися наукові та літературні усні журнали, на які запрошували знаних поетів та письменники. У Полтавському виші одним з таких був і П. Ротач [16]. За два роки, коли вітер лібералізації наповнить вітрила багатьох національно свідомих громадян, митець буде відомий місту як «недостойна людина», чию українофільську творчість відмовиться пропагувати головне обласне періодичне видання [17, арк.64]. Однак, у 1954 р. перед студентською аудиторією він так само дякував Росії:

«За те, що хліб у полі зріє,

Що чути рідний спів гудка –
Народу братньої Росії
Подяка і любов палка!» [18].

Вплив освітян на формування національної свідомості у руслі ювілейної Переяславської дати виходив за межі вишів. В інститутських містах за сприяння кафедр мови та літератури проводилися часті літературні вечори дружби українського та російського народів [19]. На них були присутні знані й маловідомі поети та письменники. Не факт, що на них не звучали і ці рядки, які прикрашали передовиці обласної преси, крізь які:

«І за поміч в походах важких
За весну, що розквітла над краєм,
У піснях українських дзвінких
Ми Росію-сестру величаєм» [20].

Не дивно, що і самі студенти педагогічних інститутів не оминають літературних ідейних фронтів. Так, вихованець Полтавського педінституту Б. Харчук надрукував у «Зорі Полтавщини» щире освітянське зізнання:

«Шумлять на високих Карпатах,
Торкаючи хмари, ліси.
Росіє, ти нам рідна мати,
З тобою на вічні часи» [21].

Подібні наукові та літературні бої викладачів та студентів педінститутів на фронті національної (псевдо?)ідентифікації скоро були виправдані. Ідеологічні перемоги відзначали моральними стимулами. Коли Союзне Міністерство вищої освіти підбили підсумки огляду наукових робіт студентів навчальних закладів міста Полтави, Сумської, Черкаської та Чернігівської областей, єдину грамоту Міністерства за правильне і гідне висвітлення теми 300-річчя возз'єднання України з Росією Полтавський педагогічний [22, арк.21].

Отже, педагогічні інститути виховували «національно здорових» громадян доволі просто. Рецепт складався з частих ідеологічних впливань, прихованого навіювання, тривалого самопереконування та постійного контролю

«дільничного лікаря», партійної номенклатури усіх рівнів. Не дивно, що ідея дружби народів, сама по собі позитивна, стала раковою пухлиною у процесі національної самоідентифікації майбутніх освітян.

Література

1. Червонищенко І. Моя безмежна Батьківщина // Зоря Полтавщини. – 24 січня 1953. – №17. – С.3.
2. Держархів Полтавської області, ф. П-12, оп.1, спр.692, 221 арк.
3. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп.1, спр.4825, 69 арк.
4. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп.1, спр.4826, 105 арк.
5. Держархів Сумської області, ф. Р – 5369, оп.1, спр.198, 52 арк.
6. Книжкова полиця // Зоря Полтавщини. – 8 травня 1954. – №95. – С.1П
7. Держархів Полтавської області, ф. П-251, оп.1, спр.4827, 55 арк.
8. Держархів Сумської області, ф. Р – 5369, оп.1, спр.178, 36 арк.
9. Держархів Полтавської області, ф. П-15, оп.2, спр.1409, 147 арк.
10. Наукова конференція в педінституті // Зоря Полтавщини. – 9 квітня 1954. – №74. – С.4.
11. Держархів Сумської області, ф. Р – 5369, оп.1, спр.161, 109 арк.
12. Держархів Полтавської області, ф. П-15, оп.2, спр.1438, 140 арк.
13. Архів Полтавського національного педуніверситету імені В. Г. Короленка, ф. 1 (з/в), оп.1956 (Рос. відділ) (З.К.С.), спр. Котляр Рахіль Лейбівна, 43 арк.
14. Держархів Полтавської області, ф. Р – 1507, оп.1, спр.541, 65 арк.
15. Держархів Полтавської області, ф. Р – 1507, оп.1, спр.434, 45 арк.
16. Харчук Б. В студентських наукових гуртках // Зоря Полтавщини. – 12 квітня 1954. – №77. – С.3.
17. Держархів Полтавської області, ф. П-244, оп.1, спр.4603, 153 арк.
18. Ротач П. Слово подяки // Зоря Полтавщини. – 16 грудня 1953. – №248. – С.3.
19. Літературні вечори // Зоря Полтавщини. – 25 січня 1953. – №18. – С.2.

20. Страшко А. Величальна // Зоря Полтавщини. – 11 грудня 1953. – №245. – С.1.
21. Харчук Б. Росії // Зоря Полтавщини. – 26 березня 1954. – №64. – С.3
22. Держархів Полтавської області, ф. Р – 1507, оп.1, спр.419, 24 арк.